

Rezerwy w rachunkowości zakładu ubezpieczeń

Karolina Rybicka *

Streszczenie: Cel – celem artykułu jest wyjaśnienie istoty rezerw w rachunkowości ze szczególnym uwzględnieniem zakładów ubezpieczeń. Przedstawiono zasady funkcjonowania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładzie ubezpieczeń oraz ich wpływ na wynik jednostki. Metodologia badania – metody badawcze zastosowane w artykule to analiza literatury przedmiotu. Wynik – wynikiem badań jest zbadanie istotności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładach ubezpieczeń. Oryginalność/Wartość – oryginalność artykułu polega na przedstawieniu istoty rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładzie ubezpieczeń oraz wyjaśnieniu znaczenia funkcjonowania rezerw w systemie rachunkowości ubezpieczeniowej.

Słowa kluczowe: rezerwy; rachunkowość zakładu ubezpieczeń; wynik finansowy zakładu ubezpieczeń

Wprowadzenie

Dostarczanie informacji o sytuacji finansowej przedsiębiorstwa oraz o jego otoczeniu, w którym ono działa, jest zadaniem systemu rachunkowości. System rachunkowości to system informacyjny, którego głównym celem jest zaspokojenie zapotrzebowania na informacje ekonomiczne odbiorców, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Właściwa informacja stanowi podstawę do podejmowania odpowiednich decyzji przez kadrę zarządzającą. Informacje pochodzące z rachunkowości muszą być wiarygodne i wiernie opisywać rzeczywistość ekonomiczną przedsiębiorstwa (Gmytrasiewicz, Karmańska 2006: 379).

Realizacja koncepcji *true and fair view* determinuje fakt, że każde bieżące działanie w jednostce wywołuje określone skutki w przyszłości i zawsze tym działaniom towarzyszy niepewność, która jest wpisana w działalność przedsiębiorstwa (Gmytrasiewicz 2002:111–112). Biorąc pod uwagę niepewność działalności, przedsiębiorstwa starają się oceniać prawdopodobieństwo skutków niekorzystnych dla nich zdarzeń i szacować ich wpływ na skutki podejmowanych decyzji. Niepewność traktowana w ten sposób jest określana (...) ryzyka gospodarczego. W potocznym znaczeniu dotyczy to przedsięwzięcia, którego efekt jest nieznan, zależny od przypadku oraz istnieje prawdopodobieństwo niepowodzenia tego działania. W związku z tym, że ryzyko wiąże się z większością działań w przedsiębiorstwie, wydaje się oczywiste, że problem ten jest również rozpoznany przez system rachunkowości. Zapewnienie użytkownikom sprawozdań finansowych wiarygodnych danych, pochodzących z tego systemu wymaga identyfikacji oraz szacowania potencjalnego ryzyka gospodarczego.

* dr Karolina Rybicka, Politechnika Częstochowska Wydział Zarządzania Zakład Rachunkowości, ul. Armii Krajowej 19 b, 42-200 Częstochowa, e-mail: rybickakarolina@wp.pl.

1. Istota rezerw w systemie rachunkowości

Czynności zmierzające do zidentyfikowania oraz oszacowania ryzyka doprowadzają do tworzenia w księgach rachunkowych rezerw, które są traktowane jako ważny instrument polityki bilansowej jednostki. Rezerwy w systemie rachunkowości to kategoria, różnorodnie interpretowana, w zależności od przyjętej koncepcji sprawozdania finansowego, sposobu ujęcia, podstaw oraz celów tworzenia. Powstające rozbieżności wynikają z natury rezerw, ponieważ są one kategorią dość złożoną i wieloznaczną.

Według ustawy o rachunkowości rezerwy to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne (UoR). Rezerwy to w pewnym sensie wyraz ostrożności oraz zapobiegliwości zarządzających przedsiębiorstwem w celu zapewnienia kontynuacji działalności. Rezerwy są instrumentem sprawnego kierowania przedsiębiorstwem, determinują przyszłe możliwości wzrostu i rozwoju przedsiębiorstwa.

Rezerwy odpowiadają równowartości aktywów odpowiadających wielkości znanego bądź oszacowanego zmniejszenia zasobów majątkowych jednostki w przyszłości. Aktywa przypisane w taki sposób rezerwom nie mogą umniejszać bieżących środków gospodarczych przedsiębiorstwa, obsługujących jego działalność operacyjną, inwestycyjną, czy finansową. Jednak, gdyby doszło do takiej sytuacji, to wszystkie wykorzystane na bieżąco aktywa zostałyby zamrożone i przez to traktowane jako zasoby przeznaczone na pokrycie przewidywanych zobowiązań. Oznacza to, że te zasoby majątkowe kreowane są już w momencie tworzenia rezerw, czyli oszacowania przewidywanego ryzyka przez: obciążenie wyniku brutto, netto oraz dopłaty właścicieli kapitału (Gmytrasiewicz, Kierczyńska 2007: 11).

Ustalając wartość rezerwy szacuje się przewidywane, niezależne od przedsiębiorstwa, ubytki zasobów gospodarczych wypracowanych w danym okresie na pokrycie przewidywanych strat, kosztów, zobowiązań, innych uszczerpków aktywów. Ustalając wartość rezerwy, szacuje się przewidywane, niezależne od przedsiębiorstwa, zmniejszenia aktywów, co zapewnia zachowanie kapitału własnego jednostki, czyli pozwala na odtwarzanie jej aktywów netto, z okresu sprawozdawczego na okres sprawozdawczy.

Zgodnie z art. 35d UoR rezerwy tworzy się na:

- 1) pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa przyszłe zobowiązania, których kwotę można w sposób wiarygodny oszacować, a w szczególności na straty z transakcji gospodarczych w toku, w tym z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń, operacji kredytowych, skutków toczącego się postępowania sądowego,
- 2) przyszłe zobowiązania spowodowane restrukturyzacją, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów jednostka jest zobowiązana do jej przeprowadzenia lub zawarto w tej sprawie wiążące umowy, a plany restrukturyzacji pozwalają w sposób wiarygodny oszacować wartość tych przyszłych zobowiązań.

Rezerwy te zalicza się odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych, kosztów finansowych lub strat nadzwyczajnych, w zależności od okoliczności, z którymi przyszłe zobowiązania się wiążą. Powstanie zobowiązania, na które uprzednio utworzono rezerwę, zmniejsza daną rezerwę. Niewykorzystane rezerwy, wobec zmniejszenia lub ustania ryzyka uzasadniającego ich utworzenie, zwiększają na dzień, na który okazały się zbędne, odpowiednio pozostałe przychody operacyjne, przychody finansowe lub zyski nadzwyczajne (UoR).

Jeżeli chodzi o klasyfikację rezerw w bilansie, można do nich zaliczyć: rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, rezerwy na świadczenia emerytalne, pozostałe rezerwy (Olchowicz, Tłaczała, 2008: 214–215).

Ustawa o rachunkowości reguluje zakres przedmiotowy rezerw, dając możliwość tworzenia rezerw na przyszłe zobowiązania z innych, nieujętych w niej tytułów. Jednak z drugiej strony, istotnie ogranicza tę możliwość przez jednoznaczne określenie sposobu tworzenia, czy ujmowania rezerw w księgach rachunkowych, wskazując konkretne pozycje kosztów, w których ciężar tworzy rezerwy. Dlatego rezerwy na zobowiązania związane bezpośrednio z działalnością operacyjną, czyli obciążające koszty zwykłej działalności operacyjnej, nie mogą być tworzone. Według ustawy o rachunkowości bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, odpowiadające definicji zawartej w ustawie, są ujmowane jako prawdopodobne zobowiązania przypadające na bieżący okres sprawozdawczy, który wynika z szczególności ze świadczeń wykonywanych na rzecz jednostki przez kontrahentów, których kwotę można wiarygodnie oszacować. Po drugie, wynika z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością przyszłych świadczeń, których kwotę można oszacować, pomimo że data powstania tego przyszłego zobowiązania nie jest znana (UoR).

Według MSR 37 rezerwy powinno się odróżniać od biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, które są sumami przypadającymi do zapłaty za towary lub usługi (dostarczone, wykonane, ale niezafakturowane lub uzgodnione formalnie z dostawcą tych towarów lub usług) łącznie z kwotami należnymi pracownikom. Stopień niepewności w tym wypadku wydaje się znacznie mniejszy niż w przypadku rezerw (MSR 37).

W praktyce ustalanie wielkości rezerw wymaga porównania z przyjętą przez konkretne przedsiębiorstwo strategią. Ustalanie wartości rezerw jest niewątpliwie trudnym działaniem, które wymaga odrębnego odniesienia do każdego rodzaju rezerw i każdego rodzaju rozpatrywanego przypadku.

2. Specyfika rachunkowości zakładu ubezpieczeń

Działalność ubezpieczeniowa charakteryzuje się wysokim stopniem zindywidualizowania zawieranych umów. Przejawia się to w indywidualnym ustalaniu przedmiotu, zakresu, sumy, a czasami również taryfy ubezpieczeniowej oraz warunków i trybu płatności składek. Zakłady ubezpieczeń posiadają mocno rozbudowaną strukturę organizacyjną, która wynika z systematycznego rozwoju rynku ubezpieczeniowego oraz ekspansji terytorialnej. Działalność ubezpieczeniowa jest obciążona bardzo dużym ryzykiem, ponieważ ubezpieczyciel przejmuje na siebie konsekwencje różnorodnych zdarzeń losowych dotyczących bezpośrednio ubezpieczonych. Takie zdarzenia losowe mogą być bardziej nasilone niż w standardowych warunkach, a wtedy konsekwencje zostaną poniesione przez zakłady ubezpieczeniowe.

System rachunkowości oraz sprawozdawczość finansowa zakładów ubezpieczeń w dość znaczny sposób różni się od rachunkowości prowadzonej przez inne podmioty gospodarcze. Specyficzne cechy działalności ubezpieczeniowej narzucają konieczność stosowania przez zakłady ubezpieczeń specyficznych rozwiązań w zakresie ewidencji zdarzeń gospodarczych i sprawozdawczości, służących identyfikacji, pomiarowi oraz ewidencji operacji gospodarczych typowych tylko dla tego rodzaju podmiotów (Paczuła 2003).

Rachunkowość ubezpieczycieli posiada następujące cechy:

- rozbudowana ewidencja lokat, kosztów oraz przychodów z lokat,

- odmienna niż w innych jednostkach klasyfikacja i struktura zasobów gospodarczych oraz struktura kapitałów,
- znacznie rozbudowana ewidencja analityczna z powodu różnych tytułów,
- specyficznego rodzaju rozliczenia z reasekuratorami lub cedentami, które znajdują swoje odzwierciedlenie w bilansie oraz rachunku zysków i strat,
- tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych z uwzględnieniem reasekurantów,
- swoiste koszty i przychody ubezpieczeniowe (np. przychody ze składek ubezpieczeniowych, odszkodowania, koszty techniczno-ubezpieczeniowe,
- ustalanie wyniku finansowego w dwóch etapach: po pierwsze jako wynik na działalności ubezpieczeniowej, po drugie jako wynik ogólny.

Zasadniczym aktem prawnym regulującym system rachunkowości zakładu ubezpieczeń jest, podobnie jak w przypadku innych jednostek gospodarczych, ustawa o rachunkowości. Akt ten zawiera wspólne dla wszystkich jednostek gospodarczych zasady rachunkowości oraz regulacje dotyczące wymogów prowadzenia działalności. Oprócz rozwiązań, które obowiązują wszystkie jednostki gospodarcze, w ustawie o rachunkowości sformułowano specjalne uregulowania dotyczące wyłącznie jednostek ubezpieczeniowych. Specyficzne regulacje działalności ubezpieczeniowej dotyczą (UoR):

- układu oraz treści sprawozdania finansowego,
- zasad wyceny lokat w ubezpieczeniach na życie,
- obowiązku tworzenia przez zakład ubezpieczeń rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- stosowania dyskonta lub odpisów przy ustalaniu rezerw,
- sposobu ustalania wyniku finansowego.

Szczególne zasady rachunkowości ubezpieczeniowej zawarte są również w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 28.12.2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Akt ten reguluje zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych i dokumentacji ubezpieczeniowej, zasady rachunkowości w zakresie lokat, rezerw, sprawozdań finansowych oraz dyskonta. Podstawą tworzenia informacji o majątku, kapitałach oraz procesach gospodarczych jest plan kont jednostek ubezpieczeniowych. Od właściwej jego konstrukcji zależy jakość i szczegółowość informacji niezbędnych dla potrzeb sprawozdawczych oraz podejmowania decyzji zarządczych.

Podstawowym składnikiem aktywów ubezpieczycieli są lokaty, które mogą stanowić nawet 80% wartości wszystkich aktywów. Lokaty te to środki wniesione do jednostki przez właścicieli jako kapitał podstawowy lub zapasowy. Są to również lokaty rezerw techniczno-ubezpieczeniowych tworzonych obowiązkowo przez zakłady ubezpieczeń na pokrycie przyszłych zobowiązań z tytułu zawartych umów. Lokaty te przedstawiane są w bilansie jako: nieruchomości, lokaty w jednostkach podlegających, inne lokaty finansowe, należności depozytowe cedentów.

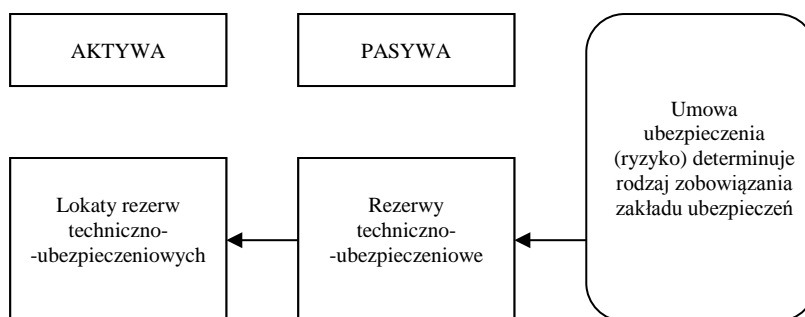
W pasywach bilansu kapitały własne ujmowane są tak, jak we wszystkich jednostkach, natomiast kapitały obce to przede wszystkim tworzone na dzień bilansowy rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Udział takich rezerw jako źródła finansowania majątku jest znaczący i ma tendencję wzrostową w przedsiębiorstwach branży ubezpieczeniowej funkcjonujących dłuższy okres czasu.

3. Pojęcie rezerw w działalności ubezpieczeniowej

Według ustawy o rachunkowości, rezerwy techniczno-ubebezpieczeniowe w zakładach ubezpieczeń są przeznaczone na pokrycie bieżących i przyszłych zobowiązań, które wynikają z zawartych umów ubezpieczeniowych. Takie określenie rezerw techniczno-ubebezpieczeniowych oraz w taki sposób ustalanie ich wysokości powoduje, że możliwe jest pokrycie bieżących i przyszłych zobowiązań ubezpieczyciela, powstałych w następnych okresach sprawozdawczych, za które składka ubezpieczeniowa została już pobrana w bieżącym okresie sprawozdawczym.

Oprócz rezerw gwarancyjnych, zakłady ubezpieczeniowe muszą tworzyć również rezerwy przeznaczone na normalne, bieżące i przyszłe pokrycie odszkodowań oraz świadczeń ubezpieczeniowych. Ze względu na to, że powstawanie tych rezerw jest oparte na wymogach techniki danego działu ubezpieczeń, stąd pochodzi nazwa rezerw technicznych. Konieczność tworzenia tych rezerw wypływa z podstawowej zasady gospodarki finansowej zakładu ubezpieczeń, czyli współmierności przychodów i wydatków z danego okresu ubezpieczeniowego do okresu sprawozdawczego. Motywem tworzenia rezerw techniczno-ubebezpieczeniowych jest fakt powstania zobowiązania zakładu ubezpieczeniowego wobec ubezpieczonego. Charakter oraz rodzaj tworzonych rezerw są determinowane przez ryzyko wynikające z umowy ubezpieczenia (Wieteska 2004: 38).

Znajduje to odzwierciedlenie w aktywach i pasywach zakładu ubezpieczeń. Rezerwy, które są składnikiem kapitałów obcych, mają charakter ewidencyjny, a ich fizycznym obrazem są lokaty. Powiązania te są przedstawione na rysunku 1.

Rysunek 1. Tworzenie rezerw techniczno-ubebezpieczeniowych

Źródło: (Szkarlał 2007: 73).

Tworząc rezerwy techniczno-ubebezpieczeniowe w praktyce gospodarczej należy wydzielić ze składek brutto część odnoszącą się do bieżącego okresu sprawozdawczego (obrachunkowego) i pozostałą część, która stanowi zobowiązanie ubezpieczyciela w kolejnych okresach sprawozdawczych (obrachunkowych). W związku z tym głównym celem tworzenia rezerw techniczno-ubebezpieczeniowych jest pokrycie zobowiązań zakładu ubezpieczeń odnoszących się do przyszłych okresów sprawozdawczych (obrachunkowych). Tworzenie oraz ich rozwiązywanie wpływa również na zapewnienie osiągnięcia rzeczywistej wysokości wyniku finansowego danego ubezpieczyciela za dany okres sprawozdawczy. Staje się to możliwe dzięki rozliczaniu przychodów i kosztów, ponieważ podczas tworzenia rezerwy obciąża się koszty operacyjne lub zmniejsza przychody z działalności technicznej za dany

okres sprawozdawczy. W momencie rozwiązania rezerw postępuje się odwrotnie – zwiększa się koszty lub zmniejsza przychody techniczne. Dzięki takim operacjom istnieje możliwość ustalenia kosztów i przychodów odnoszących się do bieżącego okresu sprawozdawczego, wyznaczając w sposób poprawny wysokość wyniku technicznego oraz wypracowanego za dany okres wyniku finansowego (Ochrymiuk 2004: 206).

Tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz ich wysokość mają wpływ na (Garbiec 2007: 105):

- zapewnienie realności ochrony ubezpieczeniowej,
- zapewnienie ciągłości i płynności prowadzonych przez zakład ubezpieczeń operacji ubezpieczeniowych,
- kalkulację stopy składek (posiadanie wysokich rezerw może skłonić dany zakład ubezpieczeń do obniżenia wysokości składki lub podniesienia prowizji agentom, co może przyczynić się do zwiększenia obrotu),
- wewnętrzną kontrolę operacji finansowych,
- obliczanie wskaźnika szkodowości składek,
- wynik techniczny i margines wypłacalności zakładu ubezpieczeń,
- ustalanie zysku dla potrzeb podatkowych,
- sprawozdawczość finansową (dla potrzeb akcjonariuszy),
- ustalenie wypłacalności oraz siły finansowej danego zakładu ubezpieczeń.

W zarządzaniu rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi można wskazać na dwa niezależne od siebie, a nawet przeciwstawne, cele:

- cel o charakterze długookresowym, co oznacza zapewnienie wywiązania się zakładu ubezpieczeń z bieżących i przyszłych zobowiązań z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych,
- cel o charakterze krótkookresowym, oznaczającym korzystne kształtowanie wyniku finansowego w danym okresie sprawozdawczym.

Zakłady ubezpieczeń mogą manipulować wysokością rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Zawyżanie bądź zaniżanie rezerw zależy od sytuacji danej jednostki oraz od prowadzonej przez nią strategii działania. Zawyżenie rezerw powoduje zmniejszenie wyniku finansowego, co oznacza, że dany zakład ubezpieczeń ustali i odprowadzi do budżetu niższy podatek oraz przesunie osiągnięte, lecz jeszcze nieopodatkowany dochód na przyszłe okresy sprawozdawcze. Jednocześnie obniży ta sytuacja bieżącą rentowność inwestycji akcjonariuszy przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego. Zaniżenie rezerw spowoduje sytuację odwrotną – poprawę wyniku finansowego, zmniejszenie zobowiązań zakładu ubezpieczeń oraz spadek bezpieczeństwa finansowego prowadzonej przez niego działalności ubezpieczeniowej.

Minimalizowanie rezerw zmniejsza zdolność zakładu ubezpieczeń do wywiązania się z przyjętych na siebie zobowiązań wobec ubezpieczonych. Niestety, może to doprowadzić do momentu, w którym zakład ubezpieczeń będzie miał problemy z wypłacalnością należnych odszkodowań i świadczeń. Takie działania mogą doprowadzić zakład ubezpieczeń do podważenia jego wiarygodności, co wiąże się z pogorszeniem wizerunku jednostki na rynku.

W myśl ustawy o działalności ubezpieczeniowej, firma ubezpieczeniowa zobowiązana jest posiadać aktywa, których wysokość nie będzie niższa niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto. Dzięki temu środki gromadzone jako rezerwy są chronione. Ustawa ta reguluje również problematykę aktywów mogących pokrywać tego rodzaju rezerwy.

Dla bezpieczeństwa finansowego zakładu ubezpieczeń ważne jest ilościowe pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami, a także dopasowanie rodzajów lokat i terminów ich wymagalności do zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczeniowych. Na zarządzanie rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi ma również wpływ polityka reasekuracyjna jednostki ubezpieczeniowej. Przy stosowaniu reasekuracji biernej jednostka tworzy rezerwy z tej części składek, które pozostają na jej udziale własnym. Pozostała część rezerwy, dotycząca tych samych umów ubezpieczeniowych, jest tworzona przez reasekuratora (reasekuratorów) na warunkach zawartej umowy reasekuracji. Zmniejszenie wykorzystania reasekuracji biernej skutkuje wzrostem stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym, które to zjawisko niekorzystnie wpływa na wynik finansowy.

Główną funkcją rezerw jest zabezpieczenie działalności prowadzonej przez zakład ubezpieczeń. W związku z tym rodzaje i metody ich tworzenia są unormowane w przepisach prawnych. Zakłady ubezpieczeń tworzą następujące rodzaje rezerw:

- rezerwa składek,
- rezerwa na ryzyka niewygaśle,
- rezerwy na niewypłacone odszkodowania oraz świadczenia (w tym rezerwa na skapitalizowaną wartość rent),
- rezerwy na wyrównanie szkodowości (ryzyka),
- rezerwy ubezpieczeń na życie,
- rezerwy ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokat ponosi ubezpieczający,
- rezerwy na premie oraz rabaty dla ubezpieczonych,
- rezerwy na zwrot składek dla członków,
- pozostałe rezerwy przewidziane w statucie jednostki ubezpieczeniowej.

Ze względu na pochodzenie można podzielić rezerwy na trzy zasadnicze grupy: związane ze składką (np. rezerwa na wyrównanie szkodowości), związane z odszkodowaniem lub świadczeniem ubezpieczeniowym (np. rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia), mieszane i inne.

W praktyce tworzenie określonych rodzajów rezerw zależy przede wszystkim od działu ubezpieczeń, w którym funkcjonuje dana firma ubezpieczeniowa. Niektóre z wymienionych rezerw są tworzone tylko i wyłącznie przez zakłady ubezpieczeń na życie, inne rezerwy znajdują zastosowanie tylko w zakładach ubezpieczeń działu II, a jeszcze inne rodzaje rezerw tworzone są w obu działach ubezpieczeń (tab. 1). Jednak każdy zakład ubezpieczeń musi realizować swoją strategię zarządzania rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi w zależności od własnych potrzeb, możliwości, specyfiki oferowanych ubezpieczeń, poziomu ryzyka prowadzonej działalności ubezpieczeniowej, poziomu szkodowości składki w poszczególnych grupach ubezpieczeń, a także stopni wykorzystania reasekuracji oraz wielu innych czynników ważnych dla prowadzenia tego typu działalności.

W świetle ustawy o działalności ubezpieczeniowej rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe ustala się nie później niż na dzień bilansowy. Tym dniem bilansowym dla ustawy jest dzień, na który jednostka (zakład ubezpieczeń) sporządza sprawozdanie finansowe, w tym: dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych, którym jest dzień kończący rok obrotowy, dzień zamknięcia działalności bądź poprzedzający zmianę formy prawnej, postawienia w stan likwidacji lub upadłości. Dla zakładu ubezpieczeń innym dniem bilansowym jest dzień, na który sporządza się sprawozdanie za dany okres sprawozdawczy. Zgodnie z rozporządzeniem ministra finansów sprawozdanie finansowe sporządza się za okresy kwartalne oraz dodatkowe roczne sprawozdania finansowe i statystyczne.

Tabela 1

Klasyfikacja rezerw techniczno-ubezpieczeniowych ze względu na ich pochodzenie

Pochodzenie rezerw	Zakład ubezpieczeń majątkowych i osobowych	Zakład ubezpieczeń na życie
Związane ze składką	Rezerwa składek Rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego Rezerwa na wyrównanie szkodowości (ryzyka)	Rezerwa ubezpieczeń na życie Rezerwa ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokat ponosi ubezpieczający
Związane z odszkodowaniem lub świadczeniem	Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia Rezerwa na skapitalizowaną wartość rent	Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia Rezerwa na skapitalizowaną wartość rent
Mieszane	Rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych Inne rezerwy przewidziane w statucie danego zakładu ubezpieczeń	Rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych Inne rezerwy przewidziane w statucie danego zakładu ubezpieczeń

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Monkiewicz, Gąsioriewicz, Hadyniak 2000: 136).

Rezerwa składek jest podstawową rezerwą tworzoną przez zakład ubezpieczeń. Tworzy się ją jako składkę przypisaną, pomniejszoną o koszty akwizycji, przypadającą na okresy sprawozdawcze, proporcjonalnie do okresu, na jaki została składka przypisana, przy czym w przypadku umów ubezpieczenia, których ryzyko nie jest rozłożone równomiernie w okresie trwania ubezpieczenia, rezerwę tworzy się proporcjonalnie do przewidywanego ryzyka w następnych okresach sprawozdawczych. Zakłady ubezpieczeń na życie mogą uwzględniać rezerwę składek w rezerwie ubezpieczeń na życie, natomiast dla tych umów, w których uwzględnienie tej rezerwy nie jest możliwe tworzą odrębną rezerwę składek.

Rezerwę składek nalicza się w przypadku umów ubezpieczenia, dla których okres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń nie pokrywa się z okresem obrachunkowym. Sytuacja taka charakterystyczna jest dla zakładu ubezpieczeń, który obowiązuje roczny okres obrachunkowy, a umowy ubezpieczenia są zawierane w ciągu całego roku. Powoduje to, że odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń przedłuża się na kolejne lata. W takiej sytuacji zbiór składki przypisanej nie reprezentuje funduszu ubezpieczeniowego tego samego okresu sprawozdawczego i nie odpowiada prawdopodobieństwu zapotrzebowania w tym okresie. Z tego powodu ta część składki zostaje przeniesiona w formie rezerwy na kolejny okres obrachunkowy, w którym nie wygasła jeszcze, wynikająca z umowy, odpowiedzialność ubezpieczyciela (Szkarałat 2007: 75).

Następną rezerwą tworzoną przez zakład ubezpieczeń jest rezerwa na ryzyka wygasłe, która stanowiona jest jako uzupełnienie do rezerw składek. Powstaje w momencie, gdy składka nie została dopasowana do potrzeb danego typu ubezpieczenia. Generalnie rezerwa na ryzyka niewygasłe służy na pokrycie odszkodowań, świadczeń oraz innych kosztów, które mogą powstać z zawartych umów ubezpieczenia, jeśli nie wygasają z ostatnim dniem okresu sprawozdawczego, a wysokość rezerwy składek nie jest wystarczająca na pokrycie zobowiązań zakładu ubezpieczeń. Rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego to rezerwa, która stanowi różnicę pomiędzy przewidywaną wartością przyszłych odszkodowań, świadczeń i kosztów, które mogą wynikać z przyszłych zdarzeń w odniesieniu do umów ubezpieczenia, które nie wygasają z końcem okresu sprawozdawczego, a wielkością rezerw

składki oraz przychodami, które mogą być przypisane z tytułu umów dotyczących tego samego ubezpieczenia (Gąsioriewicz 2000: 237–238).

Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia stanowią zasadniczą pozycję rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Dlatego prawidłowość ich ustalania ma decydujące znaczenie do określenia rzeczywistej wielkości funduszu ubezpieczeniowego, a tym samym i poprawności wykazywanego wyniku finansowego. Do rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia jest włączona rezerwa na skapitalizowaną wartość rent. Zakłady ubezpieczeniowe tworzą ją w przypadkach, gdy z umów ubezpieczeń od następstw nieszczęśliwych wypadków, od odpowiedzialności cywilnej oraz pozostałych, powstaną świadczenia płatne w formie rent. Wysokość rezerwy na skapitalizowaną wartość renty powinna odpowiadać wartości zobowiązania zakładu ubezpieczeń wobec osób, którym przysługuje prawo do renty z powodu poniesionej szkody.

Następną tworzoną przez zakład ubezpieczeniowy rezerwą jest rezerwa na wyrównanie szkodowości i ryzyka. Tworzona jest w wysokości mającej zapewnić wyrównanie wahań współczynnika szkodowości w przyszłości. W sposób obowiązkowy rezerwa ta jest tworzona przez zakłady ubezpieczeń, wykonujące ubezpieczenie kredytu w celu pokrycia ujemnego wyniku technicznego tej grupy ubezpieczeń bądź na wyrównanie współczynnika szkodowości wyższego niż przeciętny, przed uwzględnieniem zmiany wartości rezerwy na wyrównanie szkodowości dla całej grupy. W pozostałych grupach ubezpieczeń rezerwa na wyrównanie szkodowości może powstawać pod warunkiem, że w każdym z ostatnich 5 lat obrotowych składka zarobiona w tej grupie była większa od zera. Należy tu zwrócić uwagę na fakt, że rezerwę tę, jako jedyną, tworzy się na ostatni dzień roku obrotowego.

Szczególną rezerwą techniczno-ubezpieczeniową tworzoną przez zakład ubezpieczeń jest rezerwa ubezpieczeń na życie. Odgrywa ona zasadniczą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa finansowego zakładu ubezpieczeń. Ogólnie można powiedzieć, iż jest to rezerwa występująca jako fundusz utworzony ze składek oszczędnościowych, przeznaczony na wyrównanie różnic między oczekiwaną wartością przyszłych świadczeń a oczekiwaną wartością przyszłych składek. Tworząc rezerwy ubezpieczeń na życie trzeba zachować zasadę ostrożności, w wysokości ustalonej prospektywną metodą aktuarialną przy jednoczesnym uwzględnieniu wszystkich zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczenia oraz kosztów obsługi umów i kosztów związanych z wypłatą odszkodowań i świadczeń. Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych tworzone są w sytuacji gdy przyszłe świadczenia mają być powiększone o określone kwoty bądź też mają być pomniejszone przyszłe składki zgodnie z zawartą umową.

Kolejne rezerwy, będące rodzajem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, obejmują rezerwy na zwrot składek dla członków towarzystwa kreowane są do wysokości osiągniętego dodatniego wyniku technicznego, jeśli tylko istnieje obowiązek zwrotu składek ujęty w umowie ubezpieczenia. Rezerwy te tworzy się w podziale na grupy ubezpieczeń dla każdego roku zawarcia umowy ubezpieczenia odrębnie.

Podsumowując, można zauważyć, że rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mają bardzo duże znaczenie dla funkcjonowania zakładu ubezpieczeń, wpływają nie tylko na bezpieczeństwo, ale przede wszystkim na prawidłowe prowadzenie gospodarki finansowej zakładu ubezpieczeń.

Uwagi końcowe

Zakład ubezpieczeń prowadzi dość specyficzny rodzaj rachunkowości, a wynika to z prowadzonej działalności ubezpieczeniowej, której przejawem jest sprzedaż specjalnego produktu finansowego jakim jest ubezpieczenie. Dlatego występują różnice w stosunku do rachunkowości innych jednostek. Jednym z obowiązków, stanowiących odmienną, jest tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, które pełnią niezmiernie ważną rolę w każdym zakładzie ubezpieczeń. Stanowią przede wszystkim jeden z podstawowych elementów zarządzania finansami ubezpieczycieli, co ma także odbicie w całym procesie zarządzania. Ze względu na tak istotną funkcję, rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są elementem składowym do obliczenia wyniku finansowego, a co za tym idzie mają bezpośredni wpływ na jego wysokość. Można zatem stwierdzić, że każda zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych może pośrednio korygować wynik finansowy zakładu ubezpieczeń.

Literatura

- Garbiec R. (2007), *Ubezpieczenia w teorii i praktyce. Część II. Ubezpieczenia gospodarcze i zdrowotne*, Wydawnictwo WZ Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Gąsiorkiewicz L. (2000), *Finanse przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego*, w: *Podstawy ubezpieczeń. Mechanizmy i funkcje*, red. J. Monkiewicz, Poltext, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M. (2002), *Rezerwy w księgach rachunkowych*, Difin, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A. (2006), *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M., Kierczyńska U. (2007), *Rezerwy w rachunkowości i podatkach*, Difin, Warszawa.
- Monkiewicz J., Gąsiorkiewicz L., Hadyniak B. (2000), *Zarządzanie finansami ubezpieczeń*, Poltext, Warszawa.
- Ochrymiuk A. (2004), *Rynek ubezpieczeń w Polsce*, w: *Finanse, wybrane zagadnienia*, red. J. Sikorski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Olchowicz I., Tłaczała A. (2008), *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Difin, Warszawa.
- Paczuła C. (2003), *Rachunkowość zakładów ubezpieczeń*, „Rachunkowość” nr 11.
- Szkarłat A. (2007), *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe*, w: *Ubezpieczenia*, red. W. Sułkowska, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330.
- Wieteska S. (2004), *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zakładów ubezpieczeń majątkowo-osobowych*, Branta, Bydgoszcz–Łódź.

PROVISIONS IN ACCOUNTING OF INSURANCE COMPANY

Abstract: Purpose – the purpose of this article is to explain the essence of provisions on liabilities in accounting system with a particular emphasis on insurance companies. There are presented the principles of functioning technical-insurance provisions in insurance company and their impact on financial result. Design/Methodology/Approach – research methods used in this paper a critical analysis of the literature. Findings – the result of this research is examination of the significance of technical-insurance provisions in insurance companies. Originality/Value – the originality of the paper is the presentation of the essence of provisions and explanation the meaning of them in insurance company.

Keywords: provisions; accounting of insurance company; financial result of insurance company

Cytowanie

- Rybicka K. (2013), *Rezerwy w rachunkowości zakładu ubezpieczeń*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61, t. 2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 191–200; www.wneiz.pl/frfu.